

Kuźnicki, Leszek

Półwiecze "Kwartalnika Historii Nauki i Techniki" : spojrzenie biologa

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 51/1, 83-92

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leszek Kuźnicki

Instytut Biologii Doświadczalnej
im. M. Nenckiego PAN
Zakład Biologii Komórki
Warszawa

PÓLWIECZE „KWARTALNIKA HISTORII NAUKI I TECHNIKI” – SPOJRZENIE BIOLOGA

Pół wieku to długi okres również z perspektywy czasopisma naukowego. Z tych względów przegląd publikacji o tematyce biologicznej, które w latach 1956–2005 zostały zamieszczone na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” okazał się zadaniem złożonym.

Pismo od zarania po dzień dzisiejszy miało zróżnicowaną strukturę. Wyodrębniano w nim sześć odrębnych działów: 1. autobiografie, 2. artykuły, 3. materiały i komunikaty, 4. dyskusje, polemiki, refleksje, 5. recenzje, 6. kronika.

Dzięki takiej strukturze kwartalnik obejmował szeroki zakres tematów i jednocześnie reagował na wydarzenia krajowe i międzynarodowe.

Dla osoby, która ma wypowiedzieć się na temat zawartości pisma zasadniczym utrudnieniem okazał się brak jednoznacznych kryteriów podziału między pracami zakwalifikowanymi do działu „artykuły” i działu „materiały i komunikaty”. Nie ulega wątpliwości, że rangę pismu nadawały przede wszystkim dwa pierwsze działy i na nich skupię uwagę.

Szczególne znaczenie przypisuję autobiografiom, czemu dawałem już wyraz w publikacji, poświęconej wspomnieniom i refleksjom na jubileuszowej sesji Instytutu Historii Nauki PAN¹, a obecnie postaram się to uzasadnić.

W minionym półwieczu pięciu biologów było autorami tej formy wypowiedzi: neurofizjolog Jerzy Konorski², paleobotanik Andrzej Środoń³, zoolog Henryk Szarski⁴, neurofizjolog Bogusław Żernicki⁵, paleontolog Zofia Kielan-Jaworowska⁶. Wymienione autobiografie są zróżnicowane, jeśli chodzi o objętość i formę narracji. Obszerną i rozbudowaną treść, szczególnie o działalność badawczą mają dwie publikacje: Jerzego Konorskiego i Zofii Kielan-Jaworowskiej, natomiast Andrzej Środoń, a także Bogusław Żernicki na temat swego życia i pracy wypowiedzieli się krótko, wręcz ascetycznie. Henryk Szarski ograniczył się do opisu pewnych fragmentów drogi naukowej i w konsekwencji pominął w tytule słowo „autobiografia”.

Wszystkie wymienione osoby poznałem na początku lat 50. Jerzy Konorski i Bogusław Żernicki byli uczonymi z mojej macierzystej placówki – Instytutu Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN. Z Zofią Kielan-Jaworowską łączy mnie wieloletnia przyjaźń. Jest rzeczą charakterystyczną, że dopiero po zapoznaniu się z autobiografiami w pełni unaocznili mi się wkład do nauki każdego z jej autorów.

W XX wieku nastąpił bardzo szybki przyrost liczby osób uprawiających naukę i jeszcze szybszy – publikacji naukowych. Miało to wielorakie konsekwencje. Uczeni i wynalazcy spowodowali ogromne przekształcenia gospodarcze i społeczne na całym świecie, ale sami zaczęli tracić tożsamość. Współcześnie tylko przełomowe odkrycia i rozwiązania techniczne mają szansę na dostrzeżenie i wejście na trwałe do historii. Gmach nauki budują dzisiaj miliony ludzi i z tych powodów ich indywidualny wkład pozostaje rozpoznany w krótkim odcinku czasu lub przemija niezauważalny. Jest to przejaw dehumanizacji nauki. Drukowanie autobiografii wydaje się najskuteczniejszą drogą przeciwstawienia się temu zjawisku. Każdy autor pisząc o swojej drodze naukowej uwzględnia szerszy kontekst społeczny, opisuje środowisko, w którym wyrastał, badał i tworzył. Autobiografia staje się jednocześnie cegiełką dziedzictwa kulturowego. Tak więc, gdyby „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” drukował tylko autobiografie już na tej podstawie zasługiwałyby na pozytywną notę, bowiem dzięki tego rodzaju publikacjom wnoszony jest trwały wkład w poznanie historii nauki w Polsce. Dwie najobszerniejsze autobiografie – Jerzego Konorskiego i Zofii Kielan-Jaworowskiej przynoszą ważne przesłanie: drogę do sukcesu naukowego – obok czynników oczywistych – jak intelekt i wytrwałość, ułatwia współpraca międzynarodowa.

Jerzy Konorski (1903–1973), będąc jeszcze studentem medycyny w Uniwersytecie Warszawskim wraz ze swym przyjacielem ze studiów Stefanem Millerem wykazali eksperymentalnie występowanie u psów różnych od opisanych przez Iwana Pawłowa odruchów warunkowych. Zostały one nazwane reakcjami instrumentalnymi lub odruchami warunkowymi II typu. Pawłow po zapoznaniu się z publikacjami Millera i Konorskiego zaprosił ich do swoich laboratoriów w Leningradzie. Konorski spędził w nich dwa lata (1931–1932). Pawłow, a po jego

śmierci większość jego uczniów, nie uznali występowania dwóch typów odruchów warunkowych. Konorski mimo to dalej rozwijał swe oryginalne badania i jednocześnie twierdził, że dwuletni pobyt w Leningradzie w laboratoriach tego najwybitniejszego rosyjskiego fizjologa miał dla jego przyszłości zasadnicze znaczenie. Na podstawie nabytych tam umiejętności i dalszych prac eksperymentalnych wykazanych w Warszawie oraz ostrej polemiki z amerykańskim behawiorystą Burrhansem Skinnerem powstała oryginalna monografia poświęcona odruchom warunkowym pt. *Conditioned Reflexes and Neuron Organization*, wydana w 1948 roku przez Cambridge University Press. Dzięki tej pracy i późniejszym badaniom prowadzonym po II wojnie światowej w Instytucie Nenckiego Jerzy Konorski stał się poważnym kandydatem do nagrody Nobla. Trudno wyrokować jakie miał szanse, ale być może tylko jego przedwczesna śmierć stanęła na przeszkodzie w uzyskaniu tego najbardziej cenionego wyróżnienia naukowego.

Zofia Kielan-Jaworowska należy do pokolenia badaczy, którzy odbyli studia i rozpoczynali działalność naukową po II wojnie światowej. Jej macierzystą placówką był Zakład Paleozoologii PAN, przekształcony w Instytut Paleobiologii PAN. Początkowo Kielan-Jaworowska zajmowała się znajduwanymi na terenie Polski trylobitami i wieloszczetami. Przełomem w jej życiu naukowym stały się Polsko-Mongolskie Wyprawy Paleontologiczne (1963–1971). Wyprawy te były zorganizowane i realizowane według jej projektów i pod jej kierownictwem. Przyniosły one bogaty materiał kopalny zwierząt z ery mezozoicznej, w szczególności dinozaurów i innych gadów oraz ptaków i ssaków. Zbiór czaszek jurajskich znalezionych na pustyni Gobi był ówczesnie najbogatszy w świecie.

Wyniki uzyskane na podstawie znalezisk, uzyskanych podczas Polsko-Mongolskich Wypraw zostały przedstawione w 10 tomach Paleontologia Polonica (1969–1984).

Wyprawy do Mongolii stworzyły polskim paleontologom możliwości badania kręgowców niespotykanych w warstwach skalnych na obszarach Polski. Zofia Kielan-Jaworowska zajęła się badaniem ssaków mezozoicznych i na tym polu osiągnęła znaczący sukces międzynarodowy. Ukoronowaniem prac badawczych prowadzonych od roku 1969 jest monografia pt. *Mamals from the Age of Dinosaurs. Origins, Evolution and Structure*, której autorami są: Z. Kielan-Jaworowska, R. L. Cifelli i Z. X. Luo. Jest to najbardziej wszechstronne w literaturze światowej opracowanie na temat wczesnej ewolucji ssaków. Książka ukazała się w roku 2004 w wydawnictwie Columbia University Press.

Mimo iż ograniczyłem się do scharakteryzowania tylko dwóch autobiografii zachęcam do zapoznania się z trzema pozostałymi autorstwa biologów, jak również z autobiografią farmakognosty i botanika-florysty Jana Wolfganga (1776–1850). Została ona napisana w roku 1850 i pozostawała w rękopisie do roku 2001. Barbara Kuźnicka drukując autobiografię Wolfganga przedstawiła

jednocześnie pogłębioną analizę jego twórczości na polu nauki, dydaktyki i życia społecznego⁷.

Wśród artykułów o tematyce biologicznej, które w minionym półwieczu zamieścił „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” wyróżnić można trzy dominujące tematy:

1. Ewolucjonizm, rozumiany w szerokim sensie,
2. Filozofowie i morfologdy epoki Oświecenia,
3. Historia botaniki w Polsce i na ziemiach I Rzeczypospolitej.

W pierwszych 20 rocznikach dominowała tematyka poświęcona historii kształtowania się idei ewolucji. Artykuły z tego zakresu były zróżnicowane tematycznie, przypadkowe i bez wzajemnych relacji, a co najistotniejsze – mało oryginalne. Najobszerniejsza była dwuczęściowa publikacja Francka Boudiera, zatytułowana *Poprzednicy Darwina w latach 1550–1859*⁸. Był to przekład z francuskiego, dokonany przez Teresę Klon. Boudier był typowym przedstawicielem historyków francuskich, którzy usilnie poszukiwali prekursorów darwinowskiej teorii ewolucji.

Do czasów Lamarcka wszystkie znane idee rozwoju przyrody pochodziły z poglądów Arystotelesa, a później Kartezjusza, Leibniza i Bonneta, natomiast z biologicznymi mechanizmami przekształcania się gatunków w czasie nic wspólnego nie miały. Poprzednikiem Darwina był przede wszystkim Malthus, a pośrednio Linneusz. Nawet trudno się dopatrywać jakichkolwiek obiektywnych związków między lamarckizmem a teorią doboru naturalnego. Wśród wszystkich publikacji poświęconych historii ewolucjonizmu, które były drukowane w pierwszych 20 rocznikach „Kwartalnika” na uwagę i uznanie zasługują prace Czesława Nowińskiego pt. *Syntetyczna teoria ewolucji (Julian Huxley)*⁹. Jest to najbardziej wszechstronna i pogłębiona analiza metodologiczna poglądów jednego ze współtwórców neodarwinizmu, jaka ukazała się po polsku. Publikacja z uwagi na konstrukcję i narrację może też być wzorem do naśladowania dla młodych adeptów, którzy wkraczają na drogę analiz teoretycznych współczesnych syntez biologicznych.

Na początku lat 70. tematyka dotycząca historii i metodologii ewolucjonizmu znika z kart „Kwartalnika”. W późniejszych latach powraca tylko raz jeszcze w artykule Wandy Grębeckiej¹⁰. Dotyczy on roli wiedzy rolniczej w darwinowskiej teorii doboru naturalnego.

Drugi wyróżniony przez mnie nurt tematyczny, który nazwałem „Filozofowie i morfologdy epoki Oświecenia” miał tylko jednego autora. Był nim Andrzej Bednarczyk, który od roku 1978 po rok 2004 zamieścił w „Kwartalniku” 9 obszernych prac poświęconych teoriom i poglądom: A. Von Hallera (1708–1778)¹¹, P.L.M. de Maupertiusa (1698–1759)¹², G. Cuviera (1768–1832)¹³, J.W. Goethego (1749–1832)¹⁴, Ch. Huygensa (1629–1695)¹⁵, R. Descartesa (1596–1650)¹⁶, J. G. Herdera (1744–1803)¹⁷ i Ch. W. Hufelanda (1769–1836)¹⁸.

Wszystkie prace Andrzeja Bednarczyka charakteryzuje wszechstronna i dogłębna analiza podbudowana szczegółowymi przypisami. Nie ulega wątpliwości, że autor drobiazgowo zbadał oryginały dzieł, o których pisze. W ten sposób polski czytelnik uzyskał dzięki Bednarczykowi prawie kompletny obraz kierunku zapoczątkowanego w XVII wieku, w którym problematyka filozofii i biologii splatała się w jeden nurt. Trwał on do połowy XIX wieku. W literaturze niemieckiej kierunek ten został nazwany „Naturphilosophie”. W końcowej fazie swego istnienia najwybitniejszymi przedstawicielami filozofii przyrody byli J. G. Herder, J. W. Goethe i F. J. Schelling.

Filozofowie i biolodzy, których działalność badawcza i teorie skupiały zainteresowanie Andrzeja Bednarczyka w latach 1978–2004, nie zostali opisani w „Kwartalniku” z zachowaniem chronologii. Przede wszystkim należało zacząć od Descartesa, a zakończyć na Goethem i Hufelandzie.

Twórczość Descartesa stanowiła przełom w filozofii i wyrażała zupełnie nowe podejście do problematyki życia i człowieka. Kartezjusz, odrzucając arystoteleski aparat pojęciowy jako nieprzydatny do opisu naukowego zastąpił go metodologią opartą na matematyce, mechanicyzmie i redukcjonizmie. W związku z tym twierdził, że nie istnieje żadna swoistość zjawisk biologicznych. Człowiek ma duszę i ona jest siedliskiem doznań, ale jego ciało funkcjonuje w oparciu o zasady mechaniki. Zwierzęta nie mają duszy, są więc tylko biologicznymi maszynami. W znanej formule Kartezjusza „cogito ergo sum” zawarta jest cała dwoistość jego filozofii. Człowieka określa jego niematerialna dusza, której atrybutem jest myślenie. Dusza pochodzi od Boga i rozpoznaje jego istnienie niezależnie od doznań zmysłowych. Ta dwoistość w podejściu do człowieka i przyrody żywej ciążyła na kontynuatorach Descartesa.

Andrzej Bednarczyk, pisząc o Kartezjuszu jako biologu, a także o jego siedemnastowiecznych krytykach słusznie zauważył, że o ile filozofia zawdzięcza mu wiele to dla biologii trwała wartość stanowiła tylko metodologia mechaniczna i redukcjonizm. Kartezjuszowskie opisy zjawisk i procesów biologicznych były z gruntu błędne. Wśród tez metodologicznych szczególne znaczenie miało twierdzenie o pierwotności struktury przestrzennej wobec funkcji.

Wybitnym XVIII-wiecznym przyrodnikiem był Albrecht von Haller. Bednarczyk analizując jego twórczość wykazał, że wyznawanie mechanicyzmu nie było równoznaczne z materializmem. W rozważaniach o duszy i Bogu jest on kontynuatorem poglądów Kartezjusza. Jego preformizm, szczególnie silnie wyrażany przy wyjaśnianiu mechanizmów rozwoju zarodkowego, wpływał nie tyle z badań, co z założenia o nadrzędności struktury nad funkcją.

Charakterystycznym rysem historii biologii drugiej połowy XVIII wieku i pierwszych lat wieku XIX był rozwój nauk morfologicznych. Szczególne zasługi na tym polu położyli Georges Cuvier (1768–1832) i Johann Wolfgang Goethe (1749–1832). Pierwszy stworzył podwaliny anatomii porównawczej zwierząt

kęgowych i paleontologii, drugi – procesów rozwojowych roślin naczyniowych. Andrzej Bednarczyk poddał szczegółowej analizie twórczość obu przyrodników.

Cuvier był rozpoznawany przez współczesnych jako wielki uczony, natomiast Goethe tylko jako wielki poeta. Jego działalność naukowa pozostawała dla szerszych kręgów społecznych nieznana. Goethego i Cuviera łączyła wspólnota w interpretacji zjawisk biologicznych. Obaj rozwijali koncepcję istnienia w przyrodzie ogólnych typów morfologicznych; zakładali możliwość istnienia przeobrażeń żywej przyrody, a jednocześnie wierzyli w stałość form niezmiennych w czasie.

P. L. M. De Maupertius, Ch. Huggens, J. G. Herder i Ch. W. Hufeland, których twórczości Andrzej Bednarczyk poświęcił wiele uwagi, byli na tle dokonania Cuviera i Goethego, uczonymi o mniejszym znaczeniu. Herder był filozofem, religioznawcą, rzecznikiem panteizmu. Ukształtowany przez Kanta podczas studiów w Królewcu działał następnie w kręgu weimarskim, którego przewodnikiem intelektualnym był Goethe. Trudno jest mi dostrzec, jaki wpływ miały poglądy Herdera na nauki biologiczne, natomiast z pewnością oddziaływał on na twórczość Hegla i Schellinga. O Hufelandzie nie znalazłem nawet wzmianki w obszernej *Geschichte der Biologie* (1982), napisanej przez autorów niemieckich¹⁹.

Ze wszystkich dziedzin biologii, historia botaniki w Polsce i na obszarach I Rzeczypospolitej była w ostatnim 25-leciu najszerzej reprezentowana w „Kwartalniku” i miała najliczniejsze grono autorów. Przede wszystkim, chciałbym zwrócić uwagę na trzy publikacje, dotyczące historiografii. W roku 1971 Zdzisław Kosiek zamieścił pracę pt. *Badania nad historią botaniki w Polsce 1945–1969*²⁰. W piętnaście lat później Wanda Grębecka poddała analizie *Prace Józefa Rostafińskiego na tle tradycji historii botaniki w Polsce*²¹. Najobszerniej na temat problematyki historiografii botanicznej napisała Alicja Zemanek w publikacji *Historia botaniki w Polsce – stan badań i perspektywy rozwoju*²².

Prace szczegółowe dotyczące historii botaniki koncentrowały się wokół trzech tematów:

1. Botanika na Uniwersytecie Wileńskim – do jego zamknięcia w roku 1830,
2. Historia ogrodów botanicznych,
3. Historia zielników i zielarstwa.

Trzeci zeszyt „Kwartalnika” z roku 1979 został zadedykowany Bogdanowi Suchodolskiemu z okazji 75 rocznicy urodzin. Wszystkie drukowane w nim artykuły były napisane po francusku. Zamieszczona tamże praca autorstwa Wandy Grębeckiej dotyczyła nauczania botaniki na Uniwersytecie Wileńskim w latach 1781–1830²³. Ta dziedzina z pewnością była ozdobą uczelni z uwagi na kolejnych wykładowców – J. E. Gilberta, G. Forstera, F. Spitznagela, S. B. Jundziła i J. F. Jundziła. Obok tej grupy profesorów szczególne zasługi w poznaniu szaty roślinnej Wileńszczyzny miał farmaceuta Jan Wolfgang, kierownik Katedry Farmacji i Farmakognozji na Uniwersytecie Wileńskim²⁴.

Szeroki wgląd w problematykę zarówno botaniczną, jak i zoologiczną przyniosła kolejna praca Wandy Grębeckiej zatytułowana *Nauki biologiczne na łamach Dziennika Wileńskiego*²⁵, która ukazała się w roku 1981.

W latach 1805–1806 i 1815–1830 Dziennik Wileński był pismem prestiżowym. Na jego łamach ukazywały się prace autorów z różnych ośrodków, ale w większości byli to pracownicy Uniwersytetu Wileńskiego. Znaczna część artykułów z lat 1815–1830 poświęcona była roślinom, co wiązało się z działalnością S. B. Jundziłła i J. F. Wolfganga.

Istotny wkład w poznanie historii ogrodów botanicznych w Polsce wniósł artykuły i książki Alicji Piekiełko (po zamążpójściu – Zemanek). Początki Ogrodu Botanicznego w Krakowie są datowane na rok 1783. Alicja Piekiełko opisała jego narodziny²⁶ oraz dalsze dzieje do roku 1917²⁷. Z prac poświęconych tej tematyce duże znaczenie przypisuję artykułowi z roku 1994 *Z problematyki najstarszych ogrodów botanicznych w Polsce (XVI–XVIII w.)*²⁸. Alicja Zemanek, charakteryzując najstarsze ogrody botaniczne w Polsce, jednocześnie dokonała analizy porównawczej z analogicznymi placówkami naukowo-dydaktyczno-kulturowymi w Europie Zachodniej oraz wskazała na ich rolę w rozwoju botaniki, aklimatyzacji i synantropizacji roślin. Przypisy do tej publikacji wskazują na duże zainteresowanie tą tematyką wśród historyków nauki i botaników.

I tak, Alina Doroszevska opisała ogrody Królewskie w Warszawie za panowania Jana Kazimierza²⁹, zaś Zofia Schwarz – najstarsze prywatne ogrody botaniczne zakładane w Gdańsku³⁰.

Należy pamiętać, że większość literatury dotyczącej tego tematu opublikowano w innych czasopismach, a także w postaci druków zwartych. Podobna sytuacja dotyczy historii zielarstwa i zielników. Niemniej w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” zostały opublikowane również interesujące prace związane z tą tematyką. Ich autorami byli: Alicja Zemanek³¹, Piotr Köhler³² i Anita Magowska³³.

Podsumowując, trzeba przyznać, że w minionym półwieczu w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” ukazało się szereg wartościowych prac dotyczących niektórych dyscyplin biologicznych w szczególności z zakresu dziejów botaniki. Inne dziedziny nauk o życiu były w niewielkim stopniu lub w ogóle nie reprezentowane. Trudno za ten stan winić kolejne komitety redakcyjne czasopisma. W znacznym stopniu odzwierciedla to stan kadrowy i brak zainteresowania historią na wydziałach biologii większości polskich uczelni. Chlubnym wyjątkiem jest tylko Uniwersytet Jagielloński.

W Instytucie Historii Nauki PAN do roku 2003 pracowała tylko jedna osoba o profesjonalnym przygotowaniu z zakresu historii botaniki i ewolucjonizmu. Po jej przejściu na emeryturę biologia nie ma w tej instytucji żadnego specjalisty historyka. Stan ten może tylko zmienić dynamiczny proces kształcenia historyków nauki – także w zakresie dziejów biologii na wszystkich polskich uniwersytetach.

Przypisy

- ¹ Leszek Kuźnicki: *Wspomnienia i refleksje z lat 1965–1989*, [w:] Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności. Pod redakcją Joanny Schiller i Leszka Zasztowta. Warszawa 2004 s. 308–316.
- ² Jerzy Konorski: *Autobiografia*. KHNiT 1977 nr 2 s. 308–316.
- ³ Andrzej Środón: *Daty i wspomnienia autobiograficzne*. KHNiT 1991 nr 1 s. 3–23.
- ⁴ Henryk Szarski: *Historia moich zainteresowań biologicznych*. KHNiT 1992 nr 4 s. 3–30.
- ⁵ Bogusław Żernicki: *Uczony w Polsce: autobiografia fizjologa mózgu*. KHNiT 1995 nr 4 s. 7–16.
- ⁶ Zofia Kielan-Jaworowska: *Autobiografia*. KHNiT 2005 nr 1 s. 7–49.
- ⁷ Barbara Kuźnicka: *Autobiografia J. F. Wolfganga z 1850 r. w świetle źródeł rękopiśmiennych i drukowanych*. KHNiT 2001 nr 3 s. 55–69.
- ⁸ Franck Bourdier: *Poprzednicy Darwina w latach 1550–1895*. [Cz. 1], KHNiT 1961 nr 3 s. 431–456, [Cz. 2] *Duchesne, Lamarck i Étienne Geoffroy*. KHNiT 1961 nr 4 s. 607–643.
- ⁹ Czesław Nowiński: *Syntetyczna teoria ewolucji (Julian Huxley)*. KHNiT 1972 nr 4 s. 695–718.
- ¹⁰ Wanda Grębecka: *Źródła teorii doboru w darwinizmie. Miejsce i rola wiedzy rolniczej w teorii Darwina*. KHNiT 1983 nr 1 s. 79–103.
- ¹¹ Andrzej Bednarczyk: *Spory wokół ogólnych poglądów teoretycznych Albrechta von Hallera (8.X.1708–12.XII.1777). W dwusetną rocznicę śmierci*. KHNiT 1978 nr 3–4 s. 603–635.
- ¹² Andrzej Bednarczyk: *Pierre Louis Moreau de Maupertius (1698–1759). Atomizm biologiczny i panpsychizm*. KHNiT 1981 nr 2 s. 335–362.
- ¹³ Andrzej Bednarczyk: *Georges Cuvier (1769–1832). Mechanistyczna teoria organizmu i kreacjonistyczna teoria przyrody. W sto pięćdziesiątą rocznicę śmierci*. KHNiT 1983 nr 1 s. 3–60, (1) k. tabl. il. portr.
- ¹⁴ Andrzej Bednarczyk: *Johann Wolfgang Goethe i świat roślin. (Dwieście lat Versuch die Metamorphose der Pflanzen zu Erklären, 1790)*. KHNiT 1990 nr 4 s. 491–532.
- ¹⁵ Andrzej Bednarczyk: *Z dziejów idei życia we wszechświecie: Epoka Oświecenia (Fontenelle, Huygens, Kant). W trzechsetną rocznicę śmierci Christiana Huygensa (1629–1695)*. KHNiT 1995 nr 3 s. 7–48.
- ¹⁶ Andrzej Bednarczyk: *René Descartes (1596–1650) jako biolog i jego siedemnastowieczni krytycy. W czterechsetną rocznicę urodzin filozofa-przyrodnika*. KHNiT 1996 nr 3–4 s. 7–51.
- ¹⁷ Andrzej Bednarczyk: *Johann Gottfield Herder (1744–1803) i jego koncepcje biologiczne. W dwusetną rocznicę śmierci*. [Cz. 1]. KHNiT 2003 nr 1–2 s. 33–55, [Cz. II] KHNiT 2003 nr 3–4 s. 57–78.
- ¹⁸ Andrzej Bednarczyk: *Podstawy filozoficzno-teoretyczne makrobiotyki Ch. W. Hufelanda*. KHNiT 2004 nr 3–4 s. 71–105.

- ¹⁹ J. Jahn, R. Löther, K. Senglaub, Jena 1982 ss. 859.
- ²⁰ KHNiT 1971 nr 3 s. 578–594.
- ²¹ KHNiT 1986 nr 2 s. 491–504.
- ²² Alicja Zemanek: *Historia botaniki w Polsce – stan badań i perspektywy rozwoju*. KHNiT 1992 nr 4 s. 31–45.
- ²³ Wanda Grębecka: *L'enseignement de la botanique a l'Université de Vilna (1791–1830)*. KHNiT 1979 nr 3 s. 595–610.
- ²⁴ Wanda Grębecka: *Jan Wolfgang – organizator zespołowych badań szaty roślinnej*. KHNiT 1980 nr 1 s. 27–46.
- ²⁵ Wanda Grębecka: *Nauki biologiczne na łamach „Dziennika Wileńskiego”. Zarys problematyki*. KHNiT 1981 nr 1 s. 87–109.
- ²⁶ Alicja Piekiełko: *Początki Krakowskiego Ogrodu Botanicznego (1783–1809)*. KHNiT 1980 nr 1 s. 67–87.
- ²⁷ Alicja Piekiełko: *Dzieje Krakowskiego Ogrodu Botanicznego w latach 1809–1917*. KHNiT 1981 nr 1 s. 111–136.
- ²⁸ Alicja Zemanek: *Z problematyki najstarszych ogrodów botanicznych w Polsce (XVI–XVIII w.)*. KHNiT 1994 nr 3–4 s. 3–25.
- ²⁹ Alina Doroszevska: *Królewskie ogrody botaniczne w Warszawie za Jana Kazimierza*. KHNiT 1986 nr 2 s. 397–410.
- ³⁰ Zofia Schwarz: *Prywatne ogrody botaniczne a rozwój nauk przyrodniczych w ośrodku gdańskim w XVI–XVIII wiekach*. KHNiT 1986 nr 2 s. 411–444.
- ³¹ Alicja Zemanek: *Z dziejów botaniki Renesansu – padewskie inspiracje polskich zielarzy*. KHNiT 1996 nr 1 s. 31–58.
- ³² Piotr Köhler: *Historia Zielnika Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego (KRA) w latach 1780–1910*. KHNiT 1999 nr
- ³³ Anita Magowska: *Jan Marian Dobrowolski – botanik i znawca zielarstwa (1886–1958)*. KHNiT 1994 nr 3–4 s. 73–84;
- ³⁴ Anita Magowska: *Z historii zielarstwa w okresie międzywojennym. Relacje z ochrony przyrody*. KHNiT 1999 nr 2 s. 95–105.

Leszek Kuźnicki

HALF A CENTURY OF „KWARTALNIK HISTORII NAUKI I TECHNIKI” – A BIOLOGIST’S PERSPECTIVE

The paper covers only autobiographies and articles published in the quarterly since its beginnings in 1956 until the year 2005. This restriction is due to the fact subject-matter of biology in other sections of the quarterly has been very diverse with regard to content and form, and hence too difficult to describe in a comprehensive way. An especially important role among the quarterly’s publications is ascribed by the author of the paper to autobiographies, which he views as having made an original and important contribution to the history of science in Poland. As for articles, their subject-matter centred around the following topics:

1. Evolutionism.
2. The contribution of natural philosophers and morphologists to the knowledge and interpretation of life phenomena until the middle of 19th century.
3. The history of botany in Poland and in the lands of the First Polish-Lithuanian Commonwealth.